

ДР ДИМИТРИЈЕ ЗЛАТАНОВИЋ, АУТОР ПРВИХ НЕЗВАНИЧНИХ УЏБЕНИКА ИЗ СТОМАТОЛОГИЈЕ

Миљана Младеновић–Петровић, Снежана Младеновић

Увод

Бела Паланка се налазила још у Великом Римском царству на главном путу за Цариград. Имала је богату историју кроз векове. О томе сведоче бројни пронађени и сачувани предмети у Музеју Беле Паланке и у Историјском архиву града Ниша.

Насеље је још у римском периоду грађено по добром урбанистичком плану, са пратећим комуналним објектима водоводом, канализацијом и купатилима. Приликом археолошких ископавања, нађена је и апотекарска кашичица, вероватно из IV в. н. е. која сведочи о поодмаклом степену развоја апотекарства, и медицине [1].

Ово тле је, у новијим временима, изнедрило многе интелектуалце у разним областима струке и науке. Један од њих је др Димитрије Мита Златановић.

Др Димитрије Златановић рођен је 1900. године у Белој Паланци од оца Стевана и мајке Крсјане. Основну школу и гимназију завршио је у Белој Паланци, а студије медицине у Грацу. По завршетку студија почиње специјализацију (1925) на Одељењу за болести уста у зуба Опште државне болнице у Београду. Ово одељење основано је 1923. године, а било је једно од ређих центара у Европи баш те врсте [2,3]. У периоду 1930–1931. године усавршавао је стоматологију и у Бечу на Универзитетској клиници код проф. др Вајсера (Veiser) једног од познатијих имена у стоматологији тога доба. На тој клиници почиње рад на својим књигама, о којима ће бити речи касније. Зубнолекарску праксу затим наставља на зубном одељењу Сталне војне болнице V армијске области, у Нишу под будним оком ментора, шефа зубног одељења, др Јакова Кауфа [2]. У том периоду жени др Меланијом, пореклом из Војводине, која је исто тако била лекар, гинеколог.

После боравка у Нишу, млади брачни пар одлази у Белу Паланку. Како је у Белој Паланци у то време већ радио срески лекар, др

Никола Банковић, др Златановић ће ординирати и у Пироту, тамо као лекар опште медицине а као специјалиста за болести уста и зуба у Белој Паланци, у приватној ординацији у својој породичној кући. И његова супруга је 1937. године започела приватну праксу у Белој Паланци, у којој је тридесетих година XX века ојачало грађанство, па су му уз имућнији слој сељака постале доступне приватне лекарске услуге, мада је, као једини гинеколог у месту, др Меланија прегледала и лечила сиротињу бесплатно. Њима ће се придружити и сестра др Димитрија, др Загорка Зага Златановић, која је завршила Медицински факултет у Београду. Она је прва жена из овог краја која је завршила медицину. Старији Белопаланчани памте да су у то време на кући њиховог оца Стевана стајале три табле са натписима да ту ординирају Димитрије, сестра Загорка и снаха Меланија.

Убрзо по ослобођењу Беле Паланке, 1945. године, др Димитрије је изненада преминуо. Његова супруга је недуго затим радила у њиховој ординацији, а онда се вратила у Војводину код својих где несрећним случајем гине. Докторка Зага је, међутим, наставила са приватном праксом. После ослобођења била је ангажована од новопостављене власти као лекар Среске народне амбуланте и као срески санитарни референт. По отварању дечјег диспанзера, прешла је да ту ради све до 1955. године када прелази у Београд.

Професионални и публицистички рад др Димитрија Златановића

Др Димитрије Златановић је био једини стоматолог на територији Пирота и Беле Паланке. Осим тога имао и доста других пацијената, али је успевао да заједно са осталим лекарима из његове приватне ординације, и у сарадњи са среским лекаром, држи епидемиолошку ситуацију под контролом. Како су се наредних година јавили многи млади људи што из Пирота, што из Беле Паланке жељни знања из зуботехнике и стоматологије, др Златановић је, подстакнут тиме, написао и издао два незванична уџбеника. Оба су написана у Белој Паланци. Што је само наставак његове публицистичке делатности. Наиме, почетком 1932. године у Београду почиње да излази први југословенски часопис „Гласник зубнолекарске струке у Југославији“, у ком се као писци, међу осталима, појављују др Димитрије Златановић и др Меланија Илић, касније његова супруга [4].

На иницијативу махом београдских лекара, специјалиста за болести уста и зуба, основана је 1933. године Стоматолошка секција

Српског лекарског друштва [5,6]. (У међуратном периоду основане су осим ње још Фтизиолошка, Педијатријска, Дерматовенеролошка секција.) Међу оснивачима Стоматолошке Секције био је и др Д. Златановић.

Напоменимо да су пре Златановићевог првог уџбеника, у Србији објављене из области зубног лекарства следеће књиге:

Поповић М.: „Уста и зуби“ (са сликама), 1904

Поповић М.: „О вештачким зубима“ (са сликама), 1906 [7]

Пуљо А.: „Нега зуба“, Земун, 1923.

А после прве његове књиге која је објављена 1931. године, написане су:

Пуљо А.: „Зубни практикум I део“, Београд, 1932.

Пуљо А.: „Зубни практикум II део“, Београд, 1934.

које можемо сматрати уџбеницима у уобичајеном смислу речи.

Године 1935. излази из штампе и друга Златановићева књига „Zubna protetika i tehnika“.

Прва Златановићева књига објављена 1931. године носи назив „Зубно лекарство – odontologija“ [8]. Издавач је била Научна књижара „Scientia“ из Београда. Аутор у предговору књиге коју посвећује мајци и оцу, пише да је уочио још током студија да се на страним факултетима, али и на нашим, зубно лекарство третира као пасторче опште медицине. Испит из овог предмета није био обавезан, студени су га стога нерадо похађали и учили. (На страним факултетима, на пример у Бечу, били су то интензивни курсеви за студенте медицине из области зубног лекарства, обично током школских ферија, у трајању од шест недеља. Полагао би се испит, добијала диплома, па на основу ње дозвола за рад. Међутим, на медицинским факултетима у тадашњој Краљевини СХС ни тога није било. [9]) Касније, у пракси уочио је, пише даље у предговору др Златановић, да већина практичара нема довољно знања из зубног лекарства па се оно код већине њих своди на вађење зубе „као у доба Хипократа“. Предговор завршава следећим речима: „Одабирајући погодне и важније случајеве из зубног лекарства, при састављању ове књижнице, служио сам се клиничким предавањима и примерима, специјалним курсевима, страном литературом, а највише примерима из свакодневне праксе. Верујем да ће ова моја књижница многим колегама корисно послужити, а нарочито млађим по малим местима, где још нема зубних лекара, те сам слободан да је пустим у свет у намери да користим нашој општој ствари у младој грани медицинске науке – зубном лекарству“.

Књига је штампана ћирилицом, а садржи четири дела на 122 стране. Писана је на уџбенички начин, прегледно, са уводом у сваки део, рашчлањена поднасловима, у зависности од тога коју тематику обрађује и који се значај придаје обољењима на која се односи. Садржи 22 слике у тексту.

Први део посвећен је методима прегледа и испитивања болесника и опису основних болести зуба и десни. Многе од наведених болести и њихова класификација имају чврсту научну и стручну подлогу засновану на тадашњим сазнањима. Посебно поглавље посвећено је нези зуба и уста.

Други део се односи на конзервативно лечење каријеса и пулпе.

Трећи део посвећен је анестезији. Локална анестезија, као и анатомски детаљи описани су, уз приложене слике, врло коректно и многи начини давања нису ни до данас измењени. Четврти део – Вађење зуба – илустрован је сликама уз навођење анатомских детаља. Опис инструментаријума потребног за ове интервенције дати су дидактичким редом. На крају се налази литература са 30 одредница. Уочљиво је да се међу тим одредницама налазе само две на српском језику, а од домаћих аутора. Све остале су на немачком језику, што је и разумљиво, јер је аутор студирао у Грацу и Бечу.

Други уџбеник изишао је 1935. године [10]. Носи назив „Zubna protetika i tehnika“. Издавач је било „Издавачко и књижарско предузеће Геца Кона“ из Београда. Писан је на латиничном писму, има на 150 страна, са 107 слика у тексту, а намењен је „студентима, зубним техничарима и лекарима“. Текст је подељен у пет делова.

Први део садржи опште податке из физиологије жвакања и артикулације зуба. Други део описује крунице – навлаке, трећи мостове, четврти парцијалне и пети тоталне протезе. И овде је као и у претходној књизи материја врло прегледно издељена у посебне целине, десетак до петнаест страница за сваки одељак. Но, будући да је техника израде фиксних и мобилних протетичких надокнада, толико напредовала, млађима је данас тешко препознати многе у књизи наведене (старе) методе, који су, међутим, дати веома стручно. Библиографија на крају садржи 35 одредница, у највећем броју публикованих тек коју годину пре појаве саме књиге. Све потичу од страних аутора.

Посебност обе књиге је и у томе што су описи појединих болести у првој и описи техника у другој дати тако да их се не би постидели ни данашњи уџбеници.

Постоји такође један самостални несвакидашњи проглас – препорука – под насловом „Како да сачувате своје зубе – у десет наведених савета“. Овај мали, осамдесет и више година стар плакат у многе је претеча многих данашњих. Др Д. Златановић препоручује одлазак зубном лекару најмање два пута годишње, уз напомену да је такав преглед је увек бесплатан. На корицама друге књиге налазе се рекламне поруке „Базера“ и „Сименса“, и данас водећих светских произвођача лекова, опреме и материјала.

Закључак

Др Димитрије Златановић је у историји здравства на тлу Беле Паланке остао уписан великим словима. После дугогодишњег школовања, одлучио је да се врати у свој родни крај и настави лекарску праксу. Стекао је велики број пацијената и следбеника који су учили поред њега.

Упустио се, осим тога, у мукотрпан рад око писања два (незванична) уџбеника. Обе ове публикације су, иако их је сам аутор назвао „скромним књижицама намењеним практичарима“, за ово доба веома значајне, па заузимају високо место у историји српске стоматологије. Биле су подстицај и тадашњим докторима опште медицине који су се почели бавити и стоматологијом, али и каснијим генерацијама које су студирале стоматологију на већ издвојеним факултетима. Др Димитрије Златановић је, осим тога, и један од оснивача Стоматолошке секције Српског лекарског друштва.

Литература

1. Спасић А, Рајковић Б. *Здравство на тлу Беле Паланке*, Дом Здравља Бела Паланка, Бела Паланка, 1998.
2. Павловић В. *Пола века Медицинског факултета 1960-2010*, Галаксија, Ниш: 31-36.
3. Димитријевић Б. „Атанасије Пуљо – оснивач стоматологије у Србији“. *Братство III-IV*, Друштво „Свети Сава“, Београд 1999: 59-74.
4. Милић Д. *Енциклопедија Ниша II*, Градина&Просвета, Ниш 1986: 522.
5. Гавриловић В. *Двадесет пет година Стоматолошког факултета Универзитета у Београду, 1948–1973*. Београд 1973: 101-102.

6. Станојевић В. *Српско лекарско друштво – Споменица 1872-1972*. СЛД, Београд, 1972.
7. Димитријевић Б. Неисцрпиви др Милош Ђ. Поповић, *Књижевни лист*, 2004: 25.
8. Златановић Д. *Зубно лекарство – одонтологија*, *Scientia*, Београд, 1931.
9. Димитријевић Б, Недок А. *Прилог историји зубног лекарства у Србији*. <http://www.rastko.rs/istorija/medicina>
10. Златановић Д. *Зубна протетика и техника*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон“ АД, Београд, 1935.

Напомена: Допуњен текст истих аутора објављен је под насловом „*Dr Dimitrije Zlatanović, autor prvih udzbenika iz stomatologije*“, у *Тимочком медицинском гласнику*, вол. 38 (2013) бр. 1 стр. 61–65

Захвалност: Аутори изражавају захвалност проф. др Војиславу Павловићу (Стоматолошки факултет у Нишу) на љубазности и додатним подацима о животу др Димитрија Златановића, његовог претка.

Д-р. Димитрие Влазанин

**ЗУБНО ЛЕКАРСТВО
ODONTOLOGIA**

БЕОГРАД
Научна штампа „Болени“, Булевар Обликовања 9

Д-р ДИМИТРИЈЕ ЗЛАТАНОВИЋ

**ZUBNA
PROTETIKA
I TEHNIKA**

Издавачко и Книјарско Предузеће
БЕГА КОМ. А. Д.
Београд